

TANKAR KRING SJÖKRIGET

DET har sagts, att det andra världskrigets historia ur sjömaktssynpunkt är tämligen enkel. En expansiv kontinental militärmakt bredde 1940 ut sig med lavinartad fart över snart sagt alla angränsande landområden. Först vid havskusten i väster tvingades arméerna göra en paus, som till att börja med föreföll att bli momentan. Förhoppningarna att kunna överbrygga motståndarens sjömakt gäckades emellertid, och allt vidare framträngande västerut förblev definitivt stoppat. I söder såg det länge gynnsammare ut för axeltrupperna. Tack vare goda militärgeografiska förutsättningar samt total överlägsenhet till sjöss och i luften lyckades de få ett hotande grepp i afrikanska kontinenten. Men den allierade sjömakten drog till tumskrubarna allt hårdare utan att låta sig avskräckas av det ettriga hotet från luften. Till sist skapades på detta sätt förutsättningarna för axelns fördrivande från Nordafrika. Sjömakten lade därefter ett absolut hinder i vägen för varje tanke på förnyad expansion över Medelhavet. I öster hejdades de tyska arméerna först i hjärtat av Ryssland, sedan den röda armén uppbjudit alla tillgängliga resurser. Tack vare den allierade sjömakten hade de ryska miljonarméerna kunnat förses med den materiel, som beredde vägen för de slutliga framgångarna. Sedan dessutom slaget om Atlanten vunnits av de allierade, kunde den uppladdning ske, som ledde till de allierades koncentriskt anfall mot den av axelmakterna behärskade kontinenten.

Ur sjömaktssynpunkt är således det andra världskrigets historia förvisso enkel. Den bestyrker århundradens erfarenheter. I längden kan ingen makt betvinga territorier på andra sidan haven utan sjömakt. Å andra sidan har den som behärskar sjövägarna alla möjligheter att välja tid och rum för sina operationer. Vad detta innebär har otvetydigt åskådliggjorts under de sistförflutna åren.

Är historien om sjömaktens inflytande på det andra världskriget alltså enkel, är detta dock ingalunda fallet i fråga om sjökrigets historia. Brittiska fackmän ha icke dragit sig för att prägla beteckningen »historiens häftigaste sjökrig». Detta gäller

i lika hög grad i Atlanten och Medelhavet som i Stilla Havet. Det gäller sjökriget ute på oceanerna såväl som i »the narrow waters», Engelska kanalen, Tyrrenska sjön etc. Samtidigt ha sjökrigets former som aldrig förr stöpts om och anpassats efter detta krigs speciella krav. Många gamla lärosatser ha knakat i fogarna och teoretiska beräkningar ha ställts på huvudet. Men kvar står den krigsavgörande betydelsen av att kunna behärska sjövägarna samtidigt som motståndaren i möjligaste mån förhindras att utnyttja dem.

Det vore frestande att ur tillgängliga källor söka rätt på den röda tråd, som betecknar utvecklingens väg. Bortsett från svårigheten att redan nu ur motsägande och obestyrkta uppgifter skapa sig en klar bild av sjökrigets händelseförlopp skulle emellertid en sådan studie bli mycket omfattande. Även sjökriget har nämligen i hög grad komplicerats och blivit en del av det totalitära kriget. Uppgifterna ha ökat i omfattning, vilket icke minst tagit sig uttryck i mängden av specialfartyg av olika slag. Varje handels- och fiskefartyg har också mer eller mindre intimt länkats in i örlogsflottornas verksamhetsområde. Här skall därför endast några betecknande drag i sjökrigets nya skepnad belysas. Man bör dock noga akta sig för att generalisera enskilda företeelser. Krigföringsmetoderna upprepa sig sällan från krig till krig. Härtill äro förutsättningarna i allmänhet alltför olika.

Redan långt före krigsutbrottet voro fackmännen på det klara med, att ett kommande sjökrig icke skulle innebära en upprepning av det första världskrigets metoder. Jutlandslagets linjetaktik med stora samlade flottenheter beräknades icke komma till användning. Man väntade i stället en utpräglad grupptaktik med små förband. Härutinnan ha fackmännen varit sannspådda. Det samma har varit fallet, då man förmodade att sjöstridskrafternas »arbetsuppgifter», såsom konvojering och renhållning till sjöss, skulle skjutas fram på bekostnad av sjöslaget som enda medel att nå det slutliga målet.

De vidlyftigaste diskussionerna före världskrigets utbrott grupperade sig emellertid kring flygstridskrafternas roll i det kommande sjökriget. Som så många gånger förr visar erfarenheten, att sanningen ligger någonstädes mellan ytterlighetsriktningarna, representerade den ena av dem, som förutspådde örlogsfartygens definitiva utklassning, och den andra av dem, som i flygstridskrafterna endast sågo ett hjälpvapen, oförmöget att göra självständiga insatser av betydelse. Otvivelaktigt ha flygstridskraf-

terna spelat en mycket framträdande roll i sjökriget, såväl materiellt som operativt. Den största hänsyn måste tas till alla nya vapen i sjökriget, icke minst dem, som flyget tagit i sin tjänst. Uraktlåtenhet i detta avseende har betalats dyrt, särskilt i början av kriget. Å andra sidan har det visat sig, att en utjämning mellan medel och motmedel uppnåtts till och med i detta fallet. Även i så trånga farvatten som Engelska kanalen och under ögonen på motståndarens flygstridskrafter, kustartilleribatterier och lätta sjöstridskrafter ha brittiska örlogsfartyg utan avbrott med framgång konvojerat livsviktiga sjötransporter. »Som ett experiment», skrev en engelsk korrespondent, »hopsamlades en konvoj på 18 fartyg, ledd av två jagare av Hunt-klassen, och fick order att till varje pris slå sig väg genom Dover-sundet. Jag medföljde denna provkonvoj på jagaren Garth. Tyskarna satte in allt de hade till sitt förfogande för att slå sönder konvojen. För första gången användes deras stora kustbatterier vid Cap Griz Nez och Calais. I tre timmar bescöto de oss. Våg efter våg av tyska bombplan gick till anfall. Men konvojen kom igenom. Vi hade visat att den engelska flottan var herre också över Kanalens trånga farvatten.» Av de fartyg, som konvojerats av den brittiska flottan, lära 99,6 % ha nått sina bestämmelseorter. Men utan biträde av skyddande flygstridskrafter hade uppgiften icke kunnat lösas. Ständig och intim samverkan mellan sjö- och flygstridskrafterna är en oavvislig fordran för framgångsrikt försvar till sjöss. När de slutliga erfarenheterna från kriget en gång kunna summeras, är det sannolikt att man kan finna en empirisk formel för arbetsfördelningen mellan sjö- och flygstridskrafterna i sjökriget.

Det pågående kriget har även ställt sjökrigarna inför ganska oväntade uppgifter. Så ha exempelvis de omfattande kraven på direkt ingripande i lantkriget längs kustområdena skapat åtskilliga problem, vilka dock till synes kunnat tillfredsställande lösas. Inom snart sagt samtliga krigsskådeplatser, utom den centrala tysk-ryska fronten, ha sjöstridskrafter biträtt trupperna bl. a. genom artilleribeskjutning av fiendens ställningar. Vid flera för krigsutvecklingen avgörande operationer ha sjöstridskrafternas segerrika ingripande varit ett villkor för företagets genomförande. Så har varit fallet vid de flesta större operationer i Stilla Oceanen. I fråga om det europeiska kriget må som exempel anföras landstigningarna och operationerna mot Sicilien, Italien och öarna i västra Medelhavet, den stora landstigningen på franska kanal-kusten följt av landstigningen på Frankrikes medelhavskust samt

de senaste landstigningarna på grekiska halvön. Från tysk sida utgör Norgeföretaget ett liknande exempel. Sjömannens ovilja mot att gå i strid med kustbatterier och fort har måst övervinnas. Framgångarna ha också varit påtagliga vid Genua och Tripolis 1941, vid Salerno och Trapani 1942, för att endast nämna några mindre exempel.

Den enorma insats, som kan göras från havet, illustreras emellertid bäst av de allierades initialanfall mot Normandie. Trots att tyskarna under loppet av fyra år fyllt Atlantvallen med »ointagliga» betongfästningar, trots att de bestyckats med tiotusentals artilleripjäser av alla kalibrar, trots genialiska minfält, stängsel av alla tänkbara konstruktioner, elektriska spärrar m. m., trots ett icke föraktligt försvarsflyg och trots specialtränade besättningsstrupper slog sig de allierade igenom alla hinder. Det råder intet tvivel om, att den brittiska sjökrigsledningen har rätt att tillskriva sig en stor del av äran härför.

Det är icke möjligt att här ens ytligt beröra den brittiska flottans insatser vid denna operation. Några glimtar äro tillräckliga för att illustrera dess storleksordning. Endast minsvepningen, som av sekretesskäl måste utföras i sista minuten och under mörker i starka tidvattensströmmar, krävde hundratals båtar bemannade av 10,000 man. Transportorganisationen omfattade 4,000 fartyg och tusentals småbåtar. För landstigningen måste man medföra stora mängder av pontoner, delar av flytande kajer, kranar, bojar o. d. En enda genomsnittsddivision fordrar sju transportfartyg om 10,000 ton vardera. Dess underhåll kräver 400 ton per dag; en pansardivision fordrar det dubbla. Hela denna transportorganisation måste säkras för anfall från sjön och från luften. Detta skedde både genom direkt skydd av örlogsfartyg och genom kraftiga eskadrar i Kanalens båda mynningar.

Viktigast av allt var dock att slå hål på den mäktiga Atlantvallen. Det blev en stormeld från de anfallande fartygens artilleri, som aldrig haft sin motsvarighet. 600 kanoner från 80 fartyg slungade ut 2,000 ton granater var tionde minut. Mer än 70 pjäser voro av 30,5 cm:s eller större kaliber, och enbart dessa sköto 140 ton i minuten. Slagskepp, monitorer och kryssare opererade ända in på 6,000 m. från stränderna. Effekten från en enda av de deltagande kryssarna motsvarade ett helt artilleriregementes.

Denna stormeld tillsammans med Royal Air Force's intensiva bombanfall bröt upp porten för de allierades trupper. Så långt fartygens skottvidd förmådde — väl upp mot 40 km. — knäcktes

sedan försvararnas motstånd framför de framträngande trupperna. Och när brohuvudet väl var säkrat gällde det att skydda den enorma tillförseln av trupper och materiel. Dessutom ha de allierade sjöstridskrafterna även i fortsättningen effektivt bidragit till brytandet av det tyska motståndet längs franska, belgiska och holländska kusterna. Allt detta har också, bl. a. tack vare god samverkan med flygstridskrafterna, kunnat ske utan nämnda förluster. Enligt brittiska uppgifter inskränkte de sig till 4 jagare, 3 minsvepare, 3 fregatter och några trålare. Det var dock icke längesedan man förutspådde, att de större örlogsfartygen voro på väg att förvisas till oceanernas vidder. I det fallet har utvecklingen således felbedömts. Det är tvärtom så, att intet tidigare krig kan uppvisa en intimare samverkan mellan sjö- och lantstridskrafter än det nu pågående. I fråga om sjöstridskrafterna gäller detta alla fartygsslag utan undantag och innebär att de i ovanligt hög grad opererat inpå fiendens kuster. Detta måste betecknas som en betydelsefull lärdom för framtiden.

När de allierade med sjöstridskrafternas hjälp brutit sig väg genom den »europiska fästningens» yttermurar, övergår flottornas huvuduppgift till att säkra tillförsellinjerna. Några större svårigheter kommer detta knappast att bereda dem. Vaksamheten kan dock icke tillåtas att slappna. Nya vapen kunna ännu hållas i beredskap för att i desperata försök störa transporterna. Intet tidigare krig har heller visat upp en sådan provkarta på geniala förstörelseredskap av alla slag som det nuvarande.

Den avlastning, som de genomförda invasionsföretagen innebär för sjöstridskrafterna, kommer dessutom sannolikt att leda till betydande förskjutningar av flottenheter till Fjärran Östern. Mer än annorstädes domineras krigföringen på västra halvklotet av en intim samverkan mellan de tre försvarsgrenarna. Praktiskt taget varje företag innebär en kombinerad operation. Häri ligger också det mest karakteristiska i det andra världskrigets sjökrigföring. Detsamma kan, åtminstone i viss mån, sägas om lantkrigföringen.

De båda vapengrenarna ha emellertid icke blott närmat sig varandra; de ha också börjat tillämpa varandras metoder. Pansarvapnets slagenheter manövrera i land som flottenheter med utgångspunkt från välförsvarade baser, de s. k. motståndsområdena. De skyddas av flygstridskrafter, röja minor i sin väg och göra framstötar för spaning och rekognoscering. De upprätta tillfälliga baser, sätta in flankstötar i motståndarens anfallskilar och utföra

raider. De åtföljas av minutläggarefordon, bryta ned motståndarens fasta försvarsanläggningar och etablera rörliga bataljer med hans pansarförband. Likheten med sjökriget är slående.

Man frestas att spinna vidare på ett uttalande, som gjordes i en tysk officiös handbok några år före krigsutbrottet: »Utan tvivel skönjes redan i dag att, i motsats till 1914 års stela linjetaktik, den moderna taktiska riktningen med 'aufgelösten Gefecht' — för att använda ett lantkrigsuttryck — kommer att betydligt underlätta en aktiv krigföring. En utveckling, som till lands på 150 år förde från den preussiske Fredriks glänsande slaglinjer till de osynliga Schützengruppen under världskriget, synes därmed vara i antågande för sjökrigföringen.»

Även i nuvarande läge kan man dra en omisskännlig parallell mellan metoderna för det rörliga kriget till lands och sjökriget.

Sjöförsvarets »motståndsområden», starkt försvarade baser, lämpade som uppehållsplatser och utgångspunkter för de rörliga slagenheterna, utgöras i vårt land av de försvarade skärgårdsområdena. Försvaret av dessa motståndsområden tillkommer främst kustartilleriförband och lokala sjöstridskrafter. Slagenheterna, som skola spana, fånga upp fiendens raidstyrkor och utföra flankstötter mot hans anfallsföretag, utgöras av kustflottans sjögående förband. I en nära framtid tillkomma de under byggnad varande två snabba kryssargrupperna. Parallellerna skulle kunna föras vida längre, men de leda snabbt in i det för lekmanen allt mindre njutbara fackområdet.

Man måste nämligen med beklagande konstatera, att den moderna krigföringen i fråga om såväl materiel som metoder alltmer komplicerats. Fackmännen tyngas av den snabba utvecklingens stora krav på nya, alltjämt stegrade ansträngningar, nya specialkunskaper och nya idéer. Samtidigt blir det svårare för lekmännen att hålla sig à jour med de väsentligaste problemen. De tvingas att i allt större utsträckning lita på yrkesmännens bedömanden. Det gäller sålunda mer än någonsin att skapa ett hållbart förtroende mellan försvarets ledande män och landets civila instanser, såväl statliga som industriella. *Samverkan* är det lösenord, som måste stadfästas icke blott i fråga om försvarets trenne grenar utan även i fråga om försvaret och landets övriga funktioner.